

Nr 7.

Ankom till Riksdagens kansli den 27 april 1911 kl. 3 e. m.

*Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i
i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl.
Maj:t angående åtgärder mot bruket af tobak m. m.*

I en inom Andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion (nr 285) har herr Lindhagen hemställt, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära såväl en undersökning af tobaksbrukets skadliga följder för folkhälsan samt vidtagande af de åtgärder, som från det allmännas sida kunna ifrågasättas för att stödja ett sträfvande att bortarbета detta bruk som ock en undersökning af kaffemissbrukets skadliga följder för folkhälsan samt vidtagande af de åtgärder, som från det allmännas sida kunna ifrågasättas för att stödja ett sträfvande att motarbета detta missbruk.

Till stöd för sin hemställan har motionären anført följande:

»Alkoholen, tobaken och kaffet äro de njutningsmedel, hvilka i vårt land vunnit den största utbredningen och därför också såsom innehållande giftiga ämnen blifva i sina missbruk mest undergräfvande för folkhälsan. Uppmärksamheten har emellertid företrädesvis riktat sig endast mot alkoholens härjningar, dels därför att de äro mera framträdande och dels därför att många bland folkhälsans målsmän, nykterhetsvännerna, söka äfven för egen del ett vederlag i njutningen af tobak och kaffe.

Det kommer en tid, då man skall se på denna sak i hela dess vidd och väga det ena emot det andra. Redan nu borde dock äfven tobakens och kaffets missbrukande tilltvinga sig någon uppmärksamhet

Bihang till Riksd. prot. 1911. 9 Saml. 2 Afd. 2 Band. 2 Ser. 7 Häft. (Nr 7.) 1

i följd af det alltjämt växande bruket och missbruket af dessa njutningsmedel och de alltmer framträdande skadliga följderna däraf.

Det är förvånande att landets medicinalväsende och hälsovårdsmyndigheter icke tagit upp denna stora sak till en allsidig utredning utan låta fortfarande allt gå vind för våg. Dessa frågor måste officiellt börja diskuteras och undersökas och på den vägen till en början genom upplysning i skolorna och föredömen från folkhälsans målsmän leda de uppväxande generationerna äfven i dessa punkter in på lyckosammare vägar. De äldre individerna, som förslafvats i sina vanor, kan naturligtvis ej något göras för.

En nedslående och farlig följd af frånvaron af folkupplysning i detta ämne framträder i alla dessa oreflekterade förslag att bygga en afsevärd del af statens ordinarie inkomster på bruket och således också missbruket af nämnda njutningsmedel. Ju mera folket begagnar dessa saker ju bättre, ty då ökas statsinkomsterna, detta är summan af statskonsten i detta skattesystem. En sådan tendens framträdde i 1910 års regeringsförslag rörande förhöjd kaffetull, hvarpå jag för min del af förenämnda anledning yrkade afslag (motion 211), samt gör sig ohöjdt gällande i projektet om tobaksmonopol. En dylik skattepolitik är i själfva verket lika förkastlig som att grunda statens ekonomi på släktets degeneration genom spritdrycker. Det påminner, särskildt tobaksmonopolet, ganska mycket om de forna kronobrännerierna.

Någon undersökning af dessa frågor har som sagdt aldrig skett. En totalbild af tillståndet saknas därför. De personliga erfarenheterna och enstaka myndigheters frivilliga initiativ till erinringar i sina berättelser är jämte någon statistik allt material, som finnes. Några slumpvis anträffade data ur denna exempelsamling må nedan lämnas.

Tobaken.

Enligt 1911 års officiella statistik i sammandrag utgjorde förbrukningen per innevånare af tobak (fabrikat af tobak):

1861—1870	8,3	kilogram ¹⁾
1871—1880	11,3	»
1881—1890	11,3	»
1891—1895	12,4	»
1896—1900	13,3	»
1901—1905	14,4	»
1906—1909	14,6	»

¹⁾ Jämför noten sid. 12.

Detta visar en fortgående stegring af förbrukningen. Cigarrett-rökningen läser särskildt ökas i hög grad och hör jämte det s. k. mat-snuset till tobakens värsta avfigsidor. Värdet af importerad oarbetad och arbetad tobak var år 1909, oberäknadt tull, 8,558,506 kr.

Tobaksbruket är en nedärfd ovana hos det manliga släktet, hvilken icke fyller någon förnuftig uppgift, om än i undantagsfall äfven här förekomma försonande drag såsom fiskarens och sjömannens pipa efter det hårda arbetet mot elementen. Tobaken har ingen nyttig medicinsk egenskap. I stället ödar detta bruk rökarens pengar samt förorenar luften inomhus för honom själf och för andra.

Det värsta är emellertid den degeneration, som insupandet af detta gift måste utöfva på organismen. En uppmärksam iakttagare måste konstatera, hurusom bruket af nikotin angriper nervsystemet samt under skenet af ett rogifvande medel i själfva verket varaktigt försvagar energien i människokroppens olika funktioner. Den försvagar långsamt kanske men säkert tankeskärpan, handlingskraften och sannolikt äfven rättskänslan. Att ett öfvermått af rökning snabbt bryter alldeles ned en människa, har man dagligen exempel på.

Svårast angriper giftet naturligtvis ungdomen. Ohyggligt är det att skåda blicken hos en rökande gosse. Det lyser fram något af oansvarighet och brottsling på samma gång, en skygg, irrande, hållningslös blick. Tobaken är ju också enligt all erfarenhet inkörsporten för ungdomen till spriten och sedan kommer i släptåg åtskilligt annat.

Spår till ett uppvaknande på detta område förefinnes. En liten förening »bort med tobaken» existerar i Stockholm. Frälsningsarmén har på sitt program ett kraftigt bortarbetande af tobaksbruket och likaså, enligt hvad jag vill minnas, ett ungdomsförbund. Enligt en tidningsnotis skulle logen Starkhet i Ängelholm nyligen uttalat sig för att alla godtemplare skulle afstå från tobak, i hvilken form den än förekommer. Enligt sammandraget af länsstyrelsernas berättelser för åren 1901—1905 yttrar länsstyrelsen i Västerbottens län, att förbrukningen af tobak ökats i orten och i kustlandet hade rökning af cigarretter tagit ett sådant omfång, att tobaksbruket i synnerhet för ungdomen syntes innebära en verklig fara.

Åtskilliga af provinsialläkarna fästa i sina rapporter allt oftare äfven uppmärksamheten på tobaksmissbruket, som florerar på många orter i en oroväckande omfattning. Bland rapporterna må citeras följande, som torde vara belysande nog: »Ett njutningsmedel, som på senare tider i oroväckande grad börjat konsumeras bland ungdomen och synes sätta allvarsamma spår af sin giftverkan, särskildt på hjärtmuskeln, är tobaken,

i synnerhet i form af cigarrettrökning med inandning. Det är häpnadsväckande hvilka summor, som här vid lag omsättas, vittnande om det skadliga brukets utbredning icke blott bland yngre och äldre ungdom, utan t. o. m. minderåriga. Det har vid undersökning visat sig, att 15- till 18-åringar konsumera en till två cigarrettaskar om dagen, motsvarande en veckoafgift af ända till 3 kronor. Då man finner, att det särskildt är industriungdom, som är hemfallen under oseden, och besinnar, att förbrukningen sålunda måste vara förlagd till fritiden — hvilket också en blick på gatulifvet bekräftar — är det alltså fråga om ett stormande våld på hälsa och lifskraft, närmast den enskilde individens, men sammanfattningsvis naturligtvis därmed också en betydlig del af hela folkets.»

Skadligheten särskildt af ungdomens tobaksbruk har fått ett erkännande i stadgar för rikets allmänna läroverk samt — efter ett segerrikt motstånd från herrar rökare inom Riksdagen åren 1899 och 1904 — omsider år 1906 i en riksdagsskrifvelse om öfvervägande af lagstiftningsåtgärder till hämmande af minderårigas tobaksbruk.

Till och med bland läkare, hvilka under sina första studier införas i tobaksbruket såsom ett oundgängligt hjälpmedel, uttalas alltmer förkastelsesdomar öfver tobaken. Här blott några exempel hämtade ur Hälsovännen:

»Och hvad är det folk röker? Jo, säger en författare i denna fråga, 'kandas, cigarrer och cigarretter bestå utom af tobaksplantans blad af mycket annat, såsom stärkelse, gummi, melass, rabarberblad, koksalt, alun, kalk, salpeter, torf, pappersmassa, klöfverblad och kålblad m. m., dränkta i pipolja. Särskildt är papperet i cigarretterna förorenadt med klor, arsenik och andra gifter och tobaken stundom blandad med opium'. Hvad blir det af alla cigarr- och cigarrettsstumpar, som kastas bort bland gatans smuts, gödsel och allehanda baciller? Jo, dessa stumpar, som varit tuggade af maskätna tänder och som blifvit slickade af såriga läppar och tungor med lungsots-, difteri- och syfilis-mikrober, dessa oaptitliga och hälsofarliga stumpar uppsamlas af personer, som hafva detta till sitt lefvebröd, och säljas sedan till tobakshandlare, som mala denna rapakalja till snus eller göra cigarretter däraf! Är det inte både fint och gentilt att röka sådan tuggad smörja? Smaklig måltid!»

Dr Hj. Sellden.

»En nikotinförgiftad människas tillstånd är förfärligt. För mig står det alldeles klart, att vi måste genomföra en hygienisk reform och bekämpa tobaksbruket. Vi måste rycka upp det med roten. Vi måste ha lagar, som förbjuda särskildt ungdom under 16 år att röka cigarretter. Cigarrettrökning är den farligaste formen af tobaksbruk som finns och tyvärr den vanligaste. Om ni gifver akt, skall ni finna, att det på Stockholms gator vimlar af småpysar på 10 år och ännu yngre,

som gå med cigaretter. Det kommer in en liten pys på 6 år i en butik — han räcker knappt upp till disken — och säger: 'Jag ska be att få en cigarett', och så lägger han fram 3 öre.»

Dr H. Berg.

»Snusning medför katarr i näsan, nedsättning af luktförnimmelserna, svalg- och magkatarrer. Ja, man har exempel på personer, som snusat ihjäl sig genom nikotinförgiftning. Man har exempel på plötslig död, på rubbningar i matsmältningen och blodcirkulationen, på sinnesrubbning, viljesvaghet o. s. v.»

Dr P. Silfverskiöld.

»Människor hafva verkligen rökt ihjäl sig med tobak, dock utan afsikt att begå själfmord. På grund af vadhållning rökte en man 17 pipor tobak efter hvarandra utan uppehåll ur en kort öppen snugga — och dog efter en stund.»

Prof. C. G. Santesson.

»Nikotinet inflytande på hjärnan kan gå till verklig sinnesrubbning, och det lider icke något tvifvel, att den stora och alljämt stigande frekvensen af kroniska sinnessjukdomar till hufvudsaklig del orsakas af det alltmer tilltagande bruket af tobak, helst då denna användes till tuggning, hvarigenom det i vattnet lösliga nikotinet lätt och fullständigt upptages af saliven.»

Prof. N. J. Kjellberg.

»Tobaksbruket åstadkommer minnesslöhet, blindhet, vansinne, och idiotism hos afkomman.»

Dr Gibbons.

»Jag har sett förlamande sinnessjukdomar mera allmänt, ju starkare den rökta tobaken varit.»

Dr Jolly.

»Det finns talrika exempel på personer, som dött efter att i form af lavemang ha fått en mer eller mindre koncentrerad dekokt på tobak.»

Dr E. Lorang.

Det vore särdeles intressant att veta, huruvida instoppandet af tobak i näsa och mun och insupande af ångorna efter bränd tobak i inälfvorna blifvit ett särmärke för det manliga släktet af tradition bara, möjligen stödd af den i naturen nedlagda benägenheten att genom yttre åthäfvor ådagalägga sin manhaftighet, eller om denna manliga vana äfven har någon djupare grund och hvari denna grund består.

Länge kommer det säkerligen att dröja, innan den rökande vetenskapen skall gå till rätta med sig själf. Ljuset måste nog äfven här, liksom skett i fråga om spritdryckerna, komma från de djupa ledens själfbevarelsedrift.

Kaffet.

Enligt 1911 års officiella statistik i sammandrag utgjorde förbrukningen per innevånare af kaffe:

1861—1870	17,3	hektogram
1871—1880	23,3	”
1881—1890	30,4	”
1891—1895	34,5	”
1896—1900	48,1	”
1901—1905	55,9	”
1906—1909	64,9	”

I 1911 års almanacka för alla förekommer en uppgift meddelad från statistiska centralbyråns chef, utvisande att kaffeförbrukningen per innevånare utgjorde 1851—1860 15,1 hektogram samt att *Sverige numera står högst bland alla europeiska länder* i fråga om myckenheten kaffeförbrukning. Närmast kommer Nederländerna med åren 1905—1908 64,3 hektogram. Åren 1901—1905 stod Nederländerna ännu först och var då kaffeförbrukning per innevånare i:

Nederländerna	64,6	hektogram
Sverige	55,9	”
Norge	53,2	”
Belgien	51,2	”
Danmark	42,9	”
Finland	39,5	”
Tyska riket	30,1	”
Schweiz	29,4	”
Frankrike	22,9	”
Österrike—Ungern	9,8	”
Grekland	6,5	”
Spanien	5,4	”
Italien	5,3	”
Portugal	5,1	”
Rumänien	3,3	”
Bulgarien	3,3	”
Storbritannien och Irland	3,2	”
Serbien	3,0	”
Ryssland	0,8	”

Enligt förenämnda officiella statistik importerades år 1909 41,757,826 kilogram kaffe till ett värde, oberäknadt tull, af 33,310,110 kronor. Häri in-

går således ej de inom landet tillverkade kaffesurrogaten, i den mån de innehålla annat än kaffe.

Någon undersökning af kaffets skadliga verkningar har som sagdt aldrig ägt rum. Men den våldsamt stigande kaffeförbrukningen och Sveriges höga rangställning på denna punkt tala i och för sig ett tydligt språk. Den dagliga erfarenheten och upprepade berättelser från olika orter bära ett talande vittnesbörd. Det synes arta sig till, mångstädes åtminstone, att kaffet kan komma att särskildt för kvinnosläktet och äfven barnen blifva till enahanda skada, som spritdryckerna för männen. Genom att förtärande af kaffe göres till den grundläggande och hufvudsakliga dieten och en sådan matordning tillika blir lofflig folksed och ej såsom vid spritmissbruket en dock klandrad ovana hos vissa individer, framkallas degenerationssymtom visserligen icke så brutala, som spritdryckernas följder, men i längden kanske lika nedbrytande. I händelse, såsom man påstår, en dylik dagordning för dieten är en väsentligen bidragande orsak till aftagande förmåga hos kvinnorna att amma sina barn, svåra magkatarrer, bleksot, tändernas bortfallande o. s. v., kan man förstå, att det äfven här gäller något, som tål att tänka på.

I sammandraget af länsstyrelsernas femårsberättelser 1901—1905 yttras följande:

»Den successiva ökning af kaffekonsumtionen, som förut meddelade siffror ådagalagt, är icke utan sina betänkliga sidor. Missbruk af kaffe, såtillvida som denna dryck dagligen konsumeras i skadlig mängd och alltför mycket får ersätta de närande födoämnen, förekommer hos allmogen i stora delar af vårt land och i fattiga hem litet hvarstades. Från Uppsala län berättas, att bruket af kaffe under senare år i hög grad tilltagit, synnerligast bland kvinnorna på landsbygden. Inom flera delar af Älfsborgs län uppgifves kaffe användas i öfverflöd, så att svaghet och sjuklighet ofta nog blir följen. I Västerbottens län är, enligt länsstyrelsen, kaffedrickningen särskildt i Lappmarken otrolig, i det att kaffe regelbundet förtäres vid alla måltider, ofta med 3 à 4 koppar vid hvarje.»

Enligt utsago till mig från en lasarettsläkare i landsorten hade på grund af hans rika erfarenhet kaffemissbruk bland traktens befolkning framkallat stor sjuklighet och där säkerligen anställt vida svårare härjningar än spritdryckerna.

I de årliga rapporter, som från provinsialläkare insändas till medicinalstyrelsen läres kaffet allt oftare komma på tal. Enligt en nyligen synlig tidningsnotis skildras innehållet i de senaste rapporterna på följande sätt:

»Enstämmigt konstateras att dryckenskapen glädjande nog synes vara i aftagande. Men, heter det, allvarsamt är ett annat skadligt missbruk: omåttlig kaffedrickning.

Provinsialläkarna framhålla också med stor samstämmighet, att kaffedrickandet nått en mycket betänklig utbredning, som icke är utan fara för vårt folk. »Omåttligt bruk af kaffe befinnes särdeles ofta vara orsak till nervösa och gastriska rubbningar och alstrar hos barnen allmän svaghet och blodbrist. I otaliga fall få barnen, då hungern faller på, en kopp dåligt kaffe och i lyckligaste fall en brödbit eller smörgås därtill, ty det är så lättvindigt att taga till och så är matlusten borta, då de ordentliga måltiderna skola intagas och äfven i dessa ingår ej sällan kaffe. Vid den årliga undersökning af de folkskolans barn, som skola börja i småskolan och äro uppflyttade i skolans andra klass, visa också barnen en ovanligt hög procent allmän klenhet eller undernäring.»

En annan läkare yttrar: »Kaffet uttränger den ordentligt lagade födan och mjölken och undergräver således ej endast direkt — genom sin giftverkan — utan äfven indirekt genom den undernäring, som blir en följd af ett oförnuftigt kaffebruk, befolkningens hälsa. Särskildt för barnen, som vänjas därvid från spädaste ålder, spelar det en ödesdiger roll och grundlägger hos dem sjuklighet, t. ex. blodbrist, dålig tandutveckling, magsjukdomar och nervositet. Man kan därför numera betrakta kaffemissbruket som ett samhällsöndt, mot hvilket alla förutseende människor borde resa sig».

Då kaffet sålunda allmänt anses som en betydande fara för befolkningens hälsa, påyrkas i flertalet rapporter kraftiga åtgärder för bekämpandet af detta missbruk».

Beträffande förhållandet i städerna särskildt med hänsyn till kaffemissbruk bland barnen lämnar skolläkaren i Hälsingborg, doktor Hegardt, i sin berättelse för 1910, hvaraf särtryck utdelats bland skolbarnen, i hufvudsak följande skildring:

»Mer och mer har jag under mitt arbete bland folkskolans barn kommit till öfvertygelse om, att det inom våra arbetarefamiljer råder ett missförhållande, som enligt min åsikt i fråga om de talrika fallen af allmän svaghet och blodbrist spelar den kanske väsentligaste rollen, nämligen kaffemissbruket bland barn. Jag har vid mina undersökningar af folkskolans barn mycket ofta anledning att varna därför och gör det äfven ständigt med allvar. En särskild anledning att nu här ingå på detta ämne har jag fått genom den uppmaning, som från lärarinnehåll ställts till mig att med några ord i min berättelse framhålla faran af detta missbruk, en uppmaning, som jag så mycket hellre vill tillmötesgå, som orsaken till, att den framkommit nu, är att 'Sverges Lärares Nykterhetsförbund' på sitt program upptagit frågan: Hvad kan och bör göras för att motverka kaffemissbruk bland barnen? Frågan är enligt min mening af så stor och genomgripande betydelse för hälsotillståndet bland våra folkskolebarn, att hvar och en, som äger någon kännedom om huru mycket, som brister härutinnan, med glädje måste hälsa, att densamma från detta håll upptagits till allvarlig behandling; och det skulle för mig vara en stor tillfredsställelse, om jag kunde hoppas att i min ringa mån hafva förmått bidraga till utrotandet af detta fördärflika missbruk.

Kaffet äger, som allmänt känt är, upplifvande egenskaper; den i detsamma förefintliga beståndsdel, som härvid är den verksamma är koffeinet. Det tillhör en grupp af ämnen, som kallas alkaloider, och hvilka alla äro utmärkta för mer eller mindre giftiga egenskaper. Kaffets verkan att framkalla en känsla af välbefinnande och ökad arbetsförmåga beror på koffeinets inverkan på centrala nervsystemet (hjärna och ryggmärg); det åstadkommer nämligen en ökad retbarhet hos detsamma. Denna upplifvande verkan är dock snart öfvergående och efterföljes af ett tillstånd af slapphet, aldeles, ehuru i mindre framträdande grad, som förhållandet är vid förtärandet af sprithaltiga drycker.

Det är nog sant, att, måttligt användt, är kaffet för en vuxen person icke så farligt. Men dels äro inom en stor del af de familjer, hvarom här är fråga, bruket af kaffe icke måttligt, dels ställer sig förhållandet helt annorlunda, när det gäller barn, hvilkas nervsystem på ett helt annat och mera intensivt sätt reagerar för äfven obetydliga retmedel. Ett dag efter dag försiggående upprepadt tillförande i den retbara barnaorganismen af ett dylikt retmedel måste, såsom hvar och en lätt kan inse, slutligen föra till ett stadigvarande tillstånd af hjärtklappning och allmän oro; och tyvärr är det i så mångt arbetarehem, att kaffet utgör rent af en hufvudbeståndsdel af de flesta måltider. Verkan på barnens nervsystem uteblir icke heller. »Man bör besinna», säger doktor Silfversköld, »att barnhjärnan är synnerligen retbar, och att detta organ sålunda bör så mycket som möjligt skonas från alla retmedel. Hvad som hos äldre åstadkommer lindrig verkan, gör på barnets nervsystem djupt och långvarigt intryck.»

Kaffemissbruket bland barn åstadkommer emellertid mycket ondt icke blott genom dessa i korthet framställda direkt till följd af giftverkan framkallade rubbningar inom organismen. Den indirekta skada, som det förorsakar, är lika stor, ja, kanske större. Jag har ofvan omnämnt kaffemissbruket bland barn i samband med det allmänna svaghetstillstånd, som vid undersökningarna så ofta påträffas bland barnen. Hos ett barn, som om morgonen, innan det går till skolan, eller om midagen, när det hungrigt kommer därifrån, får kaffe, något, som förekommer oftare, än man tror, dämpas visserligen hungerskänslan, men utan att barnet erhåller verklig näring. Det myckna kaffedrickandet med förtärande af smörgåsar därtill, som för mångt barn i de fattigare hemmen utgör hufvudnäringen, är med all säkerhet den viktigaste orsaken till den bland barnen så vanliga magkatarren. Ett barn, hvars matsmältning blifvit förstörd härigenom, förlorar till slut smaken för ordentlig föda, och följden däraf blir trötthet, olust, retlighet samt oförmåga att på ett tillfredsställande sätt fullgöra skolarbetet, med ett ord: vi få bilden af ett undernärt barn, en sorglig bild, som tyvärr ofta påträffas bland våra folkskolebarn. Ett dylikt barn utvecklas otillfredsställande såväl i kroppsligt som andligt afseende, och mången får sedermera hela lifvet igenom plikta för hvad som under uppväxt- och utvecklings-tiden syndats i detta afseende. Dessa följer af kaffemissbruket bland barn äro så mycket mera att framhålla, som de lika mycket göra sig gällande, om i stället för kaffe användes något af de många surrogat därför, som numera förekomma i handeln och lifligt rekommenderas med ett ensidigt framhållande af koffeinets fränvaro, utan tanke på att det icke endast är halten däraf, som gör kaffemissbruket bland barn så fördärligt, ty äfven vid missbruk af dessa surrogat bli barnen undernärda och förlora smaken för verkliga närande föda. Detta bör man hafva i minnet vid arbetet för att utrota kaffemissbruket bland barn, så att man icke blott söker

motarbete kaffets användande till barnets dagliga föda utan äfven framhåller, hvad i stället bör gifvas åt detsamma, så att det får en på samma gång billig som god och närande föda.

Hvad kan och bör nu göras för att motarbete ett missbruk, som medför så fördärfliga verkningar? Att här söka uppgöra någon fullständig plan för ett dylikt arbete är naturligtvis omöjligt. Blott det vill jag framhålla, att det torde vara tämligen lönlöst att söka inverka på det äldre släktet, hos hvilket kaffemissbruket blifvit en så inrotad ovana och okunnigheten om kroppens rätta vård så i ena som andra hänseendet är så stor, att den icke torde lyckas att öfvertyga mången om nödvändigheten att åtminstone skona barnen för missbruk. Man måste vända sig till en yngre generation, särskildt de yngre mödrarna, men framförallt bör arbetets tyngdpunkt förläggas till det uppväxande släktet. Barnen måste i skolorna få undervisning i näringsfysiologiens enklaste lagar, få kunskap om hvad som gagnar och skadar organismen; och denna undervisning borde börja redan på ett tidigt stadium. Mycket skulle säkerligen för kommande släkten kunna vinnas i hälsovårdshänseende genom ett intresserat samarbete i denna riktning mellan lärare (lärarinnor) och skol-läkare.»

Det är emellertid som sagdt icke blott bland barn, utan likafullt bland den vuxna befolkningen, särskildt kvinnorna, som följderna af kaffemissbruket härja i vidsträckta delar af landet. Det är möjligt, att det lättare skall lyckas att sätta vetenskapen och läkarekåren i gång mot detta onda än mot tobaken, då på detta område deras egna vanor mindre stå på spel. Men det blir nog äfven här den folkliga självbevarelsedriften, som främst får taga hand om saken, om det skall blifva något af.

De folkliga organisationer, som närmast synas lämpa sig för att upptaga striden äfven mot *tobaken* och *kaffet*, äro nykterhetsorganisationerna, hvilka ju i ett annat hufvudsakligt afseende kämpa just för folkhälsan. Det kommer visserligen nog att sitta hårdt åt på många håll, där ett ofta rent af lystet rökande och äfven kaffedrickande säkerligen utgör ett slags vederlag i stimulering i stället för spritdrycker. Men man måste dock böja sig till sist för egna principer.

Vidare synas lärarekårer, ungdomsförbund, samt åtskilliga andra humanitära sammanslutningar erbjuda möjligheter för att upptaga äfven dessa frågor i sin undervisning och propaganda.

Emellertid måste också de offentliga myndigheterna lämna sitt bidrag för att belysa och vägleda i denna försummade sida af striden för folkhälsan. Särskildt måste ett upplysningsarbete bedrifvas i skolorna.»

Utskottet har anhållit om medicinalstyrelsens yttrande i de föreliggande frågorna. Styrelsen, som i ett sammanhang yttrar sig om tobaksbruket och kaffemissbruket, tillstyrker för sin del åtgärder i det syfte, motionären föreslagit, samt bifogar ett »Sammandrag af de uti förste provinsiälläkarnes årsberättelse för år 1909 förekommande uttalanden angående missbruk af tobak», hvilket här närslutes som bilaga.

Frågan om särskildt ungdomens tobaksbruk har varit föremål för Riksdagens behandling såväl vid 1899 och 1904 års riksdagar som ock senast vid 1906 års riksdag, då uti en motion anhölls om utredning, hvilka åtgärder borde vidtagas emot tobaksbruket bland ungdomen. Lagutskottet tillstyrkte enhälligt denna utredning, som också blef af båda kamrarna bifallen. I den med anledning häraf till Kungl. Maj:t aflåtna skrifvelsen, till hvilken utskottet tager sig friheten hänvisa, betonas, att det ej kan bestridas att den fysiska och psykiska hälsan är för folkets framtid och för samhällsutvecklingen i dess helhet af den största betydelse, äfvensom att skolundervisningen på detta område har en stor uppgift att fylla. »Riksdagen anser följaktligen», heter det till slut, »att en utredning af förevarande fråga bör äga rum. Ofvan har Riksdagen särskildt ifrågasatt till öfvervägande nya bestämmelser i skolförfattningarna samt förbud att sälja eller utlämna tobak till minderårige. Till äfventyrs skall utredningen gifva vid handen, att äfven andra åtgärder kunna vidtagas. Hufvudsaken är emellertid nu, att saken i hela dess vidd kommer under ompröfning. Riksdagen får alltså anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, hvilka åtgärder må kunna vidtagas till hämmande af minderårigas tobaksbruk, samt, i den mån lösningen påkallar Riksdagens medverkan, för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill förhållandena må gifva anledning.»

Utskottet har med anledning häraf inhämtat, att Kungl. Maj:t, efter erhållet yttrande från kommerskollegium, för en tid sedan haft detta ärende under behandling och därvid beslutat infordra utlåtanden från öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk samt från domkapitlena i riket.

Frågan om ett öfverdrifvet tobaksbruks skadliga inflytande på den mänskliga organismen och äfven om möjligheten af åtgärder från det allmännas sida för hämmande eller inskränkning af användande af tobak eller enligt motionärens önskan för rent af ett bortarbetande af detta bruk måste i våra dagar tilldraga sig särskild uppmärksamhet. I dagarna har från statistiska centralbyrån utsändts första häftet för året af Statistisk tidskrift, hvori Sveriges officiella statistik i samman-

drag offentliggöres. En nyhet för året därstädes är en tabell öfver förbrukningen pr invånare af rusdrycker, kaffe, tobak och te åren 1861—1909. Däraf framgår, att förbrukningen af tobak under denna tid har oafbrutet ökats eller från 8,3 hektogram ¹⁾ pr individ 1861—1870 till 14,6 hektogram ¹⁾ 1906—1909.

Utskottet har därför, i likhet med 1906 års lagutskott, vid behandlingen af motionen icke kunnat undgå att få ett starkt intryck af ämnets stora vikt. Att det uppväxande släktets fysiska och psykiska hälsa är för ett folks framtid och för samhällsutvecklingen i dess helhet af den största betydelse, läser icke kunna bestridas. Med läkarevetenskapens framsteg torde man mer och mer hafva kommit till insikt om de menliga följder, som långt drifvet begagnande af tobak såsom njutningsmedel medför. Därvid torde endast i korthet och i förbigående böra erinras om tobaksbrukets skadliga inverkan på nervsystemet.

Liksom alla andra narkotiska njutningsmedel öfvar tobaken nämligen ett mäktigt inflytande på nervsystemet. Denna del af kroppen är den mest känsliga för skadliga verkningar, och tobaksbrukets verkningar ses därför allra mest här. Vidare får dess inverkan på hjärtmuskeln icke förbises, hvarjämte man ej får glömma, att senare tiders undersökningar velat uti den i våra dagar så vanliga åderförkalkningen se en af de bidragande orsakerna till densamma just uti tobaksbruket.

Att häri ligger en fara för folkhälsan, torde vara otvifvelaktigt. De uttalanden, som med anledning af det gängse tobaksmissbruket göras af provinsialläkarna i det ofvan nämnda sammandraget af årsberättelser, tyda äfven härpå. Medicinalstyrelsen ifrågasätter också, huruvida icke en närmare utredning borde vara behöflig. Huru en sådan skulle planläggas, anser dock styrelsen svårt att för närvarande säga.

Att i folkundervisningen tobakens skadlighet bör framhållas, och att detta upplysningsarbete bör vara utgångspunkten för sträfvandena att söka bortarbета tobaksbruket, anser sig utskottet särskildt vilja understryka. Utskottet, som medgifver ämnets stora vikt, anser sig dock kunna draga i starkt tvifvelsmål möjligheten att exakt beräkna tobakens skadlighet för folkhälsan. Likaså ifrågasätter utskottet möjligheten att motarbета den på alla de punkter, där det vore önskvärdt.

Af hvad som nu anförts, har utskottet dock velat visa, att frågan är af stor betydelse för nationen. Utskottet anser det därför vara synnerligen viktigt, att de i motionen påpekade önskemålen böra komma under ompröfning snarast möjligt. Med hänsyn till den skrifvelse, som Riksdagen aflåtit till Kungl. Maj:t år 1906, och i hvilken påyrkas att

¹⁾ I motionen står, antagligen genom misskrifning, kilogram i st. f. hektogram.

Utsk:s anm.

»saken i hela dess vidd kommer under ompröfning», synes det dock icke vara nödvändigt att för närvarande påyrka ny skrifvelse i ämnet. Utskottet får därför hemställa om afslag å motionen i hvad som rör dess första del.

Hvad beträffar motionens andra afdelning eller frågan om kaffemissbrukets skadliga följder för folkhälsan, har medicinalstyrelsen låtit sitt yttrande åtföljas af ett »sammandrag af de uti förste provinsialläkarnes årsberättelser år 1909 förekommande uttalanden angående missbruk af kaffe». Detta sammandrag, som utskottet bifogar såsom bilaga, är förtjänt af allvarligt begrundande.

Medicinalstyrelsen finner, att missförhållanden föreligga, som kräfva uppmärksamhet och måhända åtgärder från det allmännas sida. Huru i så fall en närmare utredning skulle planläggas anser den dock svårt att för närvarande säga. Styrelsen har på den korta tid, som den haft att förfoga öfver för yttrandets afgifvande, icke haft möjlighet att sätta sig in i frågan tillräckligt för att kunna framlägga ett förslag härutinnan. Visserligen hafva åtgärder mot missbruket redan börjat vidtagas. I detta afseende erinrar medicinalstyrelsen om, hvilket äfven utskottet har sig bekant, att Sveriges lärares nykterhetsförbund i början af detta år anhållit om ett anslag å 3,500 kronor att ställas till förbundets förfogande i och för spridning i hemmen genom alla Sveriges folkskolor af en utaf förbundet utgifven folkskrift »Kaffemissbruket bland barnen». Denna hemställan har af medicinalstyrelsen tillstyrkts.

Att kaffemissbruk här och hvar föreligger i vårt land, framgår så väl ur den egna erfarenheten som ock ur de i provinsialläkarnes årsberättelser gjorda nästan samstämmiga uttalanden, och hvilka uttalanden äro grundade på iakttagelser under deras egen tjänstverksamhet. Och att detta missbruk har skadliga följder för folkhälsan, inhämtas ur samma källor. Hvilka dessa äro, det betänkliga häri och hurusom det isynnerhet är barnen och ungdomen, således personer under uppväxtåldern, som aldra mest drabbas häraf, har utskottet här ofvan framhållit. En undersökning härutinnan synes därför utskottet näppeligen kunna bringa någon ytterligare klarhet i dessa numera erkända förhållanden.

Utskottet är ense med motionären däri, att det anser, att något bör göras för att motarbeta detta missbruk. Med fästadt afseende på den rätt allmänt utbredda, bristande kunnigheten i matlagning, som mångenstädes onekligen är en af orsakerna till kaffets stora användning, framträder allt starkare behovet af hushållsskolor och skolköks-

kurser, hvilka synas påkallade i mycket högre grad än hvad som nu är fallet. Dessutom tränger sig tanken på undervisning i hälsolära allt mera fram. Mycket borde ock i allmänhet kunna vinnas genom dem, som hafva hand om det uppväxande släktets fostran och sålunda genom frågans belysande vid skolundervisningen och genom samverkan mellan skola och hem. Upplysningsarbetet bör vara en af utgångspunkterna för sträfvandena på detta område. Lärarekåren behöfver också allt det stöd, den kan få. Den ofvan nämnda folkskriften visar, att våra folkuppfostrare äro besjälade af intresse för denna sak, enär de på frivillighetens väg tagit initiativet härtill.

Utskottet vill ock ifrågasätta lämpligheten af, huruvida icke af allmänna medel frivilliga arbeten i denna sak borde understödjas eller om ej ett upplysningsarbete här såsom i fråga om alkoholspörsmålet vore förtjänt af offentligt understöd.

Såsom af det sagda framgår, har redan ett upplysningsarbete rörande kaffemissbrukets skadlighet för folkhälsan börjat bedrivas af särskildt folkskolans lärarekår. Sveriges lärares nykterhetsförbund är värdt allt erkännande för den lättfattliga folkskrift i ämnet, hvilken är afsedd att genom folkskolorna spridas till hemmen. Som ofvan nämnts har medicinalstyrelsen tillstyrkt af förbundet begärdt anslag för skriftens spridning. Det är att hoppas, att regeringen också beviljar detsamma. Då utskottet, med kännedom om det intresse som särskildt inom lärarekretsar och äfven bland läkarekåren förefinnes för denna fråga, är öfvertygad om, att det af motionären påpekade, behjärtansvärda syftet skall på frivillighetens väg uppnås, har utskottet icke ansett nödigt att nu påyrka någon riksdagsskrifvelse i förevarande ämne, till följd hvaraf utskottet likaledes får hemställa om afslag å motionens senare del.

På grund af hvad som sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att herr Lindhagens förevarande motion ej måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 27 april 1911.

Å utskottets vägnar:

E. F. HELLBERG.

Bilaga 1.

**Sammandrag af de uti förste provinsialläkarnes årsberättelser år 1909
förekommande uttalanden angående missbruk af tobak.**

A. Uti rapporten öfver förste provinsialläkares egen tjänsteverksamhet förekommande uttalanden.

B. Uti sammanhang af provinsial- och extra provinsialläkares årsberättelser förekommande uttalanden.

A. Intet.

B. »Ökad tobaksmissbruk omnämnes från *Strängnäs* distrikt».

Söderman-
lands län.

Jönköpings
län.

B. »Om tobaksmissbruket skrives från *Tranås* extra distrikt: Ett njutningsmedel, som på senare tider i oroväckande grad börjat konsumeras bland ungdomen och synes sätta allvarsamma spår af sin giftverkan särskildt på hjärtmuskeln, är tobaken, i synnerhet i form af cigarettökning med inhalation. Det är häpnadsväckande hvilka summor, som härvidlag omsättas, vittnande om det skadliga brukets utbredning icke blott bland yngre och äldre ungdom, utan t. o. m. bland minderåriga. Det är otaliga gånger jag vid undersökning fått anledning förfråga om tobaksbruk och på jakande svar och på vidare frågor fått af 15—18-åringar det medgifvandet, att en à två cigarettaskar konsumeras om dagen motsvarande en veckoutgift af ända till 3 kronor.

Då man finner, att det särskildt är industriungdomen, som är hemfallen under oseden, och bisinnar, att förbrukningen sålunda måste vara förlagd till fritiden — hvilket också en blick på gatulifvet bekräftar — är det alltså fråga om ett stormande våld på hälsa och lifskraft, närmast den enskilde individens, men sammanfattningsvis naturligtvis därmed också en betydlig del af hela folkets. Och med de dimensioner detta bruk på sistone tagit, behöfver man icke vara spåman för att inse, att det svenska folket inom kort står inför en tobaksfråga lika ödesdiger, hotfull och angelägen som den nuvarande alkoholfrågan! (Dr W. Hamne).

Jag ¹⁾ har i dess helhet anført detta yttrande, då det är en fråga af stor betydelse, som här vidröres. Särskildt vore det af vikt om man kunde statistiskt påvisa, att hjärtat hos de minderåriga vid fabriker påverkades menligt af tobaksmissbruk. Själf är jag för närvarande knappast böjd att antaga detta. Vid undersökning af 2,235 manliga minderåriga vid fabriker åren 1906, 1907 och 1909 har

¹⁾ Förste provinsialläkaren. Utskottets anmärkning.

jag funnit hjärtfel eller hjärthypertrofi blott hos 13 af dessa. Om direkt uppmärksamhet riktades härpå, skulle dock kanske siffrorna bli större».

- Kronobergs län. *B.* »Såsom skadligt framhålles äfven det bland män och pojkar utbredda snuskiga bruket att tugga snus.»
- Kalmar län. *B.* »Äfven tobaksmisbruk är vanligt».
- Alfsborgs län. *B.* »*Trollhättans* distrikt: — — — 'En högst klandervärd osed synnerligast hos manliga uppväxande släktet men äfven hos äldre är det synnerligast under sista åren starkt tilltagande bruket af cigarrettrökning, hvilket alstrar katarrale tillstånd i munnens och svalgets slemhinnor samt äfven en del nervösa rubbningar, såsom hjärtklappning, sömnlöshet m. m'».
- Örebro län. *B.* »Tobaksmisbruket (cigarrettrökning) är ej ovanligt bland ungdomen».
- Gäfleborgs län. *B.* »*Alfta*: Kaffe och tobak, särskildt tuggsnus, användas ofta i öfvermått. *Järfsö*: Hos kvinnorna förekomma tobaksrökning och kaffedrickning till öfvermått. *Arbrå*: Tobaksrökning rätt vanlig bland både män och kvinnor liksom snusätning bland män och bland den uppväxande ungdomen är cigarrettrökning stadigt tilltagande».
- Jämtlands län. *B.* »Äfvenså är snustuggning mycket utbredd och förekommer ibland äfven hos minderåriga».
- Västerbottens län. *B.* »Tobaksmisbruk, snustuggning är synnerligen allmänt».
- Norrbottens län. *B.* »Tobaksmisbruk förekommer nog här och hvar. Snustuggning ganska vanlig».

Bilaga 2.

Sammandrag af de uti förste provinsialläkarnes årsberättelser år 1909 förekommande uttalanden angående missbruk af kaffe.

- A.* Uti rapporten öfver förste provinsialläkares egen tjänsteverksamhet förekommande uttalanden.
- B.* Uti sammandrag af provinsial- och extra provinsialläkares årsberättelser förekommande uttalanden.

- Stockholms län. *A.* »I många fall har en hämmad kroppsutveckling kunnat tillskrivas dålig näring i all synnerhet genom kaffemisbruk (kaffedrickning 3—4 gånger dagligen).
B. Intet.
- Uppsala län. *A.* Intet.

B. »Dryckenskapen anses i det stora hela vara i aftagande, hvaremot missbruket af kaffe alltmera tilldrager sig uppmärksamhet från läkarnes sida».

A. Intet.

Söderman-
lands län.

B. »Medan dryckenskapen synes vara stadd i aftagande, tilltager däremot i flera distrikt kaffeförbrukningen, ej minst bland nykterhetsfolket. Inom Julita distrikt säges kaffet vara ett verkligt folkgift. Det förtäres vid alla måltider och stundom äfven mellan dem af såväl vuxna personer som barn.»

A. Intet.

Östergöt-
lands län.

B. »Dryckenskapen säges allmänt vara i aftagande. — — — I Krigsbergs kommun säges kaffedrickandet tilltaga i oroväckande grad».

A. Intet.

Jönköpings
län.

B. »Kaffemissbruk omtalas från flera distrikt. Sälunda skrives från Gislaved: 'Som belysande för användningen af kaffe kan jag uppgifva, att nyligen en handelsresande i kaffe, som farit omkring här på bygden från stuga till stuga, lyckats till torpare, som betala i arrende 50 kronor per år, afyttra för 50 kronor kaffe på en gång. Jag anser med all säkerhet kaffemissbruket vara en betydande fara för befolkningens hälsa' (dr G. Lindgren). Från Vrigstads distrikt: 'Snus och kaffe missbrukas i högsta grad' (dr C. A. Florén). Från Mulserys extra distrikt: 'Som enda stimulans vid sammankomster användes kaffet, som kan immundigas i otroliga kvantiteter' (dr E. Fliser). Från Flånäs extra distrikt: 'Här må påpekas kaffeförbrukningens stora allmänlighet, och särskildt att det för skolbarnen, t. o. m. i landthem, får till icke ringa del ersätta verklig, närande föda' (dr W. Hamne). Från Värnamo extra distrikt: 'I öfrigt ha förekommit en myckenhet magkatarrer jämte blodbrist och neurasteniska tillstånd, tvifvelsutan till mycket stor del att tillskrifva det alltmer öfvertagande missbruket af kaffe, som af personer i alla åldrar flitigt användes och får träda i stället för föda' (dr S. Hultin). Från Värnamo distrikt: 'Det yngre släktet börjar inse det hälsofarliga i bruket att tugga snus och dricka mycket kaffe' (dr J. Ajander). Från Eksjö distrikt: 'Kaffedrickningen öfverflödar både bland män och kvinnor, bland gamla och unga, i de fattigare hemmen, som på landet mången gång ha svårt att förskaffa sig mjölk, ersättande detta hälsosamma födoämne' (dr A. P. Gustafsson).»

A. »Dryckenskapen synes glädjande nog vara i aftagande, men i stället har kaffedrickandet tagit en utsträckning, som icke är utan fara för vårt folk. Detta omåttliga kaffedrickande sträcker sig, såsom vanligen är förhållandet med spritmissbruket, ej blott till en eller annan familjemedlem utan till hela hushållet. Och dess inflytande blir så mycket betänkligare, som det icke blott är kaffets skadliga verkan i och för sig, som får göra sig gällande, utan ännu mera det förhållandet att kaffet undantränger mjölk och andra närande och sunda drycker, hvarigenom kroppen utsättes för en kronisk näringsbrist. Betänkligast är, att kaffet numera börjat ingå såsom en hufvudsaklig beståndsdel i barnens föda, hvarigenom redan i barndomen åtskilliga lidanden grundläggas. Allt detta äro omständigheter, som i hög grad äro ägnade att undergräfvat folkhälsan. Godt vore därför, om kaffedrickandet kunde, om icke bortläggas, åtminstone i hög grad inskränkas».

Kronobergs
län.

B. »Det öfverhandtagande kaffedrickandets skadliga inflytande framhålles från nästan alla distrikt, särskildt då det gäller barn. Provinsialläkaren i Tingsryd skriver

därom: 'Kaffet uttränger den ordentligt lagade födan och mjölken och undergräfvor således ej endast direkt — genom sin giftverkan — utan äfven indirekt genom den undernäring, som blifver en följd af ett oförnuftigt kaffebruk, befolkningens hälsa. Särskildt för barnen, som vänjas därvid från deras spädaste ålder, spelar det en ödesdiger roll och grundlägger hos dem sjuklighet t. ex. blodbrist, dålig tandutveckling, magsjukdomar och nervositet. Man kan därför numera betrakta kaffemissbruket som ett samhällsöndt, mot hvilket alla förutseende människor borde resa sig!»

Kalmar län.

A. Intet.

B. »Kaffemissbruk synes förekomma nästan öfverallt. 'Kaffe med dopp' är för mången hufvudsakliga födan».

Kristianstads
län.

A. Intet.

B. Kaffemissbruk både genom förtärande af alltför stora kvantiteter och genom att låta kaffe undantränga mjölken omtalas från Hesseholms och Kristianstads distrikter.

Göteborgs
och Bohus
län.

A. Intet.

B. »Af flera tjänsteläkare omnämnas missbruk af kaffe, synnerligast bland kust- och skärgårdsbefolkningen, hvartill bidrager bristande tillgång på mjölk. Bröd, kaffe och potatis utgöra mestadels födan och någon omväxling i mathållningen förefinnes ej».

Älfsborgs
län.

A. »Nykterheten är i afgjord stigning. I stället för superiet ha vi emellertid fått ett annat från hälsovårdssynpunkt mycket allvarsamt skadligt missbruk: omåttlig kaffeförbrukning. Denna har nått en mycket betänklilig utbredning och kräver att kraftigt motarbetas».

B. »Vänersborgs distrikt: Kaffet intager en rent af behärskande del i måltiderna».

Eds distrikt: Kaffedrickandet synes snarare tilltaga än aftaga år för år.

Trollhättans distrikt: Omåttligt bruk af kaffe finnes särdeles ofta vara orsak till nervösa och gastriska rubbningar och alstrar hos barnen allmän svaghet och blodbrist. I otaliga fall afspisas barnen, då hungern faller på, med en kopp dåligt kaffe och i lyckligaste fall en brödbit eller smörgås därtill, 'ty det är så lättvindigt att taga till', och så är matlusten borta, då de ordentliga måltiderna skola intagas och äfven i dessa ingår ej sällan kaffe som en nödvändig beståndsdel. Vid den årligen företagna undersökning af de folkskolans barn, som skola börja i småskolan och äro uppflyttade i skolans andra klass, visar också en ovanligt hög procent allmän klenhet och undernäring.

Lilla Edets distrikt: Kaffe missbrukas i hög grad.

Bjärke distrikt: Rusdryckskonsumtionen lär vara i aftagande och kaffemissbruket i tilltagande.

Herrljunga distrikt: Kaffe missbrukas.

Marks „ : Kaffeförbrukningen ökas i hög grad.

Svenljunga „ : Missbruket af kaffe förekommer allmänt.

Ulricehamns „ : Spritförbrukningen minskas, kaffeförbrukningen ökas.

Genom denna kaffeförbrukning, som gått öfver i missbruk, ökas en del kroniska sjukdomar såsom neurasteni och magkatarr.

A. Intet.

B. »Hvad som däremot alltid finnes till hands och som med förkärlek tillgripes är kaffet; detta jämte smör och bröd utgör såväl skolbarnet som de kvinnliga familjemedlemmarnas frukost- och älsklingsrätt. Kaffet har tillgripits, att jag så må säga, som motgift mot sprit- och maltdrycker, hvars både bruk och missbruk bekämpas af nykteristerna. Det utgör en rätt ofta återkommande lockelse vid deras samkväm och underhållningar. Kanske den tid kommer, då kaffekonsumtionen blir föremål för liknande agitation, som spriten nu för tiden. Det är ju redan visadt, att kaffebruket menligt inverkar på det uppväxande släktet och i många fall framkallat undernäring af barnet. Ofta hör man husmodern klaga öfver att barnen äta så dåligt, men litet kaffe får man dock i dem, innan de kila till skolan. Beflitade man sig om matlagningen, så skulle, äfven med enkla ingredienser, smakligare anrättningar, äfven barnen till behag, uttränga kaffet, en varierande matsedel ersätta kaffedrickandet i tid och otid. (Näs distrikt.) Äfven från andra distrikt (Nedre Fryksdalens, Kils, Malsjö, etc.) omnämnes, att befolkningen mer eller mindre missbrukar kaffe.»

Värmlands
län.

A. Intet.

B. »En lika farlig om ej rent af skadligare dryck än ölet är utan tvifvel kaffet, som blifvit en nödvändighetsvara äfven i de fattigaste hem. Och det är icke endast de äldre, som begagna sig därpå, utan äfven barnen från spädate ålder vänjas att förtära detsamma flera gånger dagligen. Följden af denna diet åstadkommer hos det uppväxande släktet magkatarr, nervsvaghet och kraftnedsättning. Jämte kaffet användes ofta svagdricka såsom ersättning för mjölk, på hvilken ofta är mindre tillgång, i synnerhet vid de större brukssamhällena med dess talrika arbetarefamiljer! — Äfven från flera andra håll framhålles kaffemissbrukets skadliga verkningar.»

Örebro län.

A. Intet.

B. »Rörande dryckenskapen uppgifves, att den så småningom aftager, men att kaffedrickandet tilltager, och från Malung omnämnes, att i fattiga hem med stor barnskara kaffet ofta är den enda 'supanmaten', hvilket och på många andra trakter torde vara förhållandet.»

Kopparbergs
län.

A. Intet.

B. »Kaffemissbruk omtalas från flera distrikt. *Alfta*: Kaffe — — användes ofta i öfvermått. *Jerfsö*: Hos kvinnorna förekomma tobaksrökning och kaffedrickning till öfvermått. *Arbrå*: Kaffe af i regel synnerligen underhållig beskaffenhet konsumeras i stora mängder.»

Gäfleborgs
län.

A. Intet.

B. »Därjämte förtäres af skogsarbetarne kaffe i öfvermått, hvaremot spritdrycker blott sparsamt användes. Äfven skogsarbetarnes hemmavarande familjemedlemmar uppgifvas lida ef skogsarbetets olägenheter, i det att under husfaderns bortovaro hustrun försummar matlagningen och det lätt tillagade kaffet blir den vanligaste rätten, som ej sällan gifves äfven åt det spädate barnet. — —

Västernorr-
lands län.

Från Örnsköldsviks distrikt omförmälas talrikt förekommande nervösa åkommor af allehanda slag, särskildt lokaliserade till hjärtat, hvilka möjligen torde få sättas i samband med det öfverallt gängse omätliga kaffedrickandet.»

»Kaffemissbruk säges däremot förefinnas nästan öfverallt.»

Jämtlands län.	A. Intet. B. »Kaffe begagnas däremot allmänt i stort öfvermått.»
Västerbottens län.	A. Intet. B. »Dryckenskapen är i aftagande men kaffemissbruket i tilltagande.»
Norrbottnens län.	A. Intet. B. »Kroniska katarrer i magsäck och tarmar äro mycket vanliga åkommer inom länet. Orsakerna härtill torde främst vara att söka i den bristfälliga näring allmogen erhåller. Det uppgifves allmänt, att kaffe drickes i omåttliga mängder. — Kaffemissbruk omnämnes från nästan alla distrikten. Detsamma drickes i oerhörda kvantiteter och ofta, i synnerhet i finnbygderna, försatt med salt.»

Anm. Uti berättelserna från Gottlands, Blekinge, Malmöhus, Hallands, Skaraborgs och Västmanlands län äfvensom från städerna Stockholm, Göteborg och Malmö förekomma i ämnet inga uttalanden.

Bilaga 3.

Till Konungen.

Med anledning af två inom Riksdagens andra kammare af C. Lindhagen väckta motioner, nr 285 om skrifvelse till Eders Kungl. Maj:t angående åtgärder mot bruket af tobak m. m. och nr 289 om sådan skrifvelse i fråga om med sjukvård sysselsatta kvinnors arbetsförhållanden m. m., har Eders Kungl. Maj:t, på framställning af nämnda kammares tillfälliga utskott nr 2, anbefallt medicinalstyrelsen att afgifva underdånigt yttrande angående samma motioner.

Till åtlydnad af den nådiga befallningen får medicinalstyrelsen anföra följande:

Den förra motionen (nr 285) åsyftar, att Riksdagen ville hos Eders Kungl. Maj:t begära en undersökning af tobaksbrukets och kaffemissbrukets skadliga följder för folkhälsan samt vidtagande af de åtgärder, som från det allmännas sida kunna ifrågasättas för att stödja ett sträfvande att bortarbota tobaksbruket och motarbota missbruket af kaffe.

Ur 1:ste provinsialläkarnes till Medicinalstyrelsen inkomna årsberättelser för år 1909 har styrelsen uppgjort en sammanställning beträffande tjänsteläkarnes uttalanden rörande missbruk af tobak och kaffe, hvilken här bifogas. Af denna sammanställning framgår otvetydigt, att missförhållanden i berörda hänseenden — sär-

skildt hvad kaffe angår — föreligga, som kräfva uppmärksamhet och måhända åtgärder från det allmännas sida. En närmare utredning torde alltså vara behöflig. Huru en sådan skulle planläggas är svårt att för närvarande säga, styrelsen har på den korta tid, som styrelsen haft att förfoga öfver för yttrandets afgifvande, icke haft möjlighet sätta sig in i frågan tillräckligt för att kunna framlägga ett förslag härutinnan. Bäst skulle saken antagligen främjas genom samarbete af flere intresserade, såväl läkare som andra. Visserligen hafva åtgärder mot missbruken redan börjat vidtagas. I detta afseende vill Medicinalstyrelsen erinra om, att Sveriges lärares nykterhetsförbund uti en den 26 jan. 1911 dagtecknad underdånig ansökning anhållit om anslag å 3,500 kr. att ställas till förbundets förfogande i och för spridning i hemmen genom alla Sveriges folkskolor af en utaf förbundet utgifven folkskrift »Kaffemissbruket bland barnen». Denna hemställan har af Medicinalstyrelsen i utlåtande den 27 febr. 1911 i underdånighet tillstyrkts. Genom spridandet af nämnda folkskrift, som ju för öfrigt riktar sig endast mot kaffemissbruket, är dock icke all fara afvärd, utan torde ännu mycket återstå att göra. Medicinalstyrelsen får därför för sin del tillstyrka åtgärder i det syfte, motionären föreslagit.

Den andra motionen (nr 289) — — —

Stockholm den 7 april 1911.

Klus Linroth.

Herman Petersson. Richard Stenbäck.

E. Sederholm.

A. E. Bastman.